

HANSÁGI RÉTIHÉJÁK.

Írta: KIRÁLY IVÁN, Csorna.

(1 táblával)

(A MOSz hg. Esterházy Pál hansági madárvartájának közleménye.)

A Hanság beláthatatlan területét borító rétségek legjellegzetesebb madarai nagyságuknál, szépségüknél, érdekességüknél s nem utolsó sorban ritkaságuknál fogva: a túzok, a nagypóling és a réti-héják. Mivel az utóbbi két esztendőben — mászóember hiányában — nem tudtam sokra menni az éger-erdők madárvilágával, elhatároztam, hogy a rétségek e három érdekes madarát fogom tanulmányozni.

A réti-héják mind a négy faja él a Hanságban. Közülük a barna és a hamvas réti-héja fészkelők, míg a kékes és fakó réti-héja — eddigi tapasztalataim szerint — csak átvonulóban fordul elő.¹

Az alábbiakban közlöm a kezemben megfordult réti-héják adatait:²

Circus aeruginosus (L.): 1914. IX. 11. ad. ♀ 52; 35·4; 24·5; 7·6; 3·2. — 1914. IX. 13. juv. 46; 33·4; 22·8; 6·9; 2·9. — 1923. VII. 14. ad. ♂ 50; 37·5; 22; 9; 3·4. — 1923. VII. 14. juv. 49; 39·1; 22·1; 8·8; 3·7. — 1926. V. 2. 51·3; 38·6; 22·7; 7·5; 3·8. — 1933. VII. 1. 51·35; 2; 21·9; 3·6. — ? IX. 22. 52; 39; 23·3; 9; 3·4. *Circus cyaneus* (L.): 1923. XII. 3. ♀ 44·5; 31; 22·8; 7·2; 2·8. — 1928. XI. 17. juv. 50; 39·1; 24·2; 8·2; 3. — 1929. II. 6. ♂ 45·6; 35·6; 22·2; 7·8; 2·9. Gyomortart. veréb. — 1929. II. 14. juv. ♂ 49·8; 37·5; 34·6; 7·8; 3·1. Kétoldalúan jól fejlett herékkel. — 1933. XII. 7. ♀ 46·6; 33·4; 103·3; 22·7; 2·6. 300 g. *Circus macrourus* (Gm.): 1914. VIII. 28. juv. 47·34; 22·3; 6·7; 2·7. — 1928. IX. 9. juv. 50·8; 36·9; 24·6; 7·6; 2·7. *Circus pygargus* (L.): 1926. IV. 7. 51; 37; 25; 7·2; 2·7. — 1930. VI. 3. ♂ 43·5; 38; 22·6; 6; 2·6; kotlófolttal.

A barna réti-héja egy párban minden évben költ a Csornától keletre elterülő barbaci-tó nádasában. Fészküket ugyan még nem sikerült megtalálnom, de az egész nyár folyamán naphosszat megfigyelhető viselkedésük biztos árulója annak, hogy fészküeknek ott kell rejtőzni valahol a tavat övező nádsűrűben. Ugyancsak a költési időszakban sokszor láttam a Hanság kisebb nádfoltjainak a tájékán is megjelenni, de ezen a tájon nem volt maradása, mert az ott költő hamvas réti-héják féltékenyen elverték fészküek tájékaról. Így valószínűnek tartom, hogy ezek csak odavetődött kóbor példányok voltak.

Nyárszakán a hamvas réti-héja, *Circus pygargus* (L.) mutatkozik legnagyobb számmal. Ez a madár lenge, változatos repülésével, győ-

¹ Itt kell helyreigazítanom a Kócsag 1933. évf. 36. oldalán „Ornithológia a Hanságban“ c. közleményemben elkövetett tévedésemet, ahol a hamvas réti-héja helyett a kékes réti-héját neveztem meg, mint a Hanság költőmadarát. Ez a példa is bizonyítja, hogy a réti-héják meghatározásában és a reájuk vonatkozó adatok felhasználásában a legnagyobb óvatossággal kell eljárni.

² A méretek sorrendje: teljes hosszúság (a farok végétől a fejbübig), szárny (esetleg kiterjesztett szárnyméret is), farok, csüd, csőr.

nyörű tollazatával igazi ékessége a Hanságnak és — mivel Európa-szerte seholsem fészkel nagy számmal — hálás megfigyelési anyagot kínál a kutatóknak.

Hogy őslakos-e ezen a vidéken? Bajos volna ma már eldönteni ; de a madár ökológiai viszonyai és a Hanság története arra utalnak, hogy csak a Hanság kiszáritása után telepedhetett meg ezen a tájon. FÁSZL ISTVÁN „Sopron madarai“ c. művében így ír róla : JUKOVITS szerint a Fertő körül fészkel ; én még nem találkoztam vele.¹

DOMBROWSZKY RÓBERT szerint 1887-ben gyakori fészkelő volt a Fertőn és a kapuvári égererdőben.² DOMBROWSZKY ugyan a költési időszakban nem tartózkodott a kérdéses területen, és nem valószínű, hogy ez a jellegzetesen rétségi madár az erdőben megtelepedett volna, viszont FÁSZL említett adata valószínűvé teszi a feltevés helyességét. Ugyancsak megerősíti ezt FRIVALDSZKY feljegyzése, mely szerint 1890 május 15-én Fertőszéplakon lőttek egy példányt.³

A Hanságban való fészkeléséről csak 1930-ban kaptunk biztos adatokat. Az első bizonyító fészkealjákat CERVA FRIGYES, DR. VASVÁRI MIKLÓS és DR. SZLÁVY TIBOR szerezték a mosonmegyei Kisbodak és Lébény környékéről.⁴ Ettől az időponttól kezdve a legfiatalabb ornitológus-nemzedék egyik kiváló tagja, STUDINKA LÁSZLÓ veszi át a madár tanulmányozását és A Természet hasábjain, majd az 1934. évi nemzetközi ornitológiai kongresszuson számol be megfigyeléseiről.⁵

Én magam csak 1933 július 3-án találtam meg fészket a MOSz hansági madármegfigyelő állomásának körzetében, vagyis a Hanság nyugati medencéjében. A fészek néhány holdas kacskaringós nád-foltban volt, a nádas sűrűjében. A három piszkos-pelyhes, kéthetesnek látszó fiókat meggyűrűztem. A földre épített fészket a fiókák már teljesen letaposták. Néhány nappal ezután STUDINKA LÁSZLÓ meghívására Lébénybe utaztam, ahol egy kb. 800 holdnyi területen valóságos héjaparadicsomot láttam. Nyolc héja fészket látogattuk meg két nap alatt. Ezek közül két fészekben 3—3, négy fészekben 4—4, és két fészekben 5—5 fióka volt. Az egyes fészkealjokban talált fiókák igen különböző idősök voltak ; az alig néhány napos pelyhestől a teljesen kitollasodottig minden állapotban. De találtunk fészkealjákat, ahol a héjatestvérek között is nagy eltérés volt a fejlettségben.

¹ A soproni bencés főgimnázium 1882—83. évi értesítőjében.

² Beiträge zur Kenntniss der Vogelwelt des Neusiedlersees in Ungarn. Die Schwalbe, XII. 1889. p. 39. és Die Europäischen Raubvögel, Der Weidmann, XXIV. 1893. p. 40.

³ Aves Hungariae, p. 3.

⁴ SCHENK JAKAB : A hamvas rétihéja (*Circus pygargus* L.) fészkelése Magyarországon. Aquila, Tom. XXXVI—XXXVIII ; pag. 68.

⁵ STUDINKA LÁSZLÓ : A hamvas rétihéjáról. A Természet, 1932. 1—2 sz. és A rétihéják Magyarországon. A Természet, 1933. 21—24.

Phot. Király Iván.

A hamvas rétihéja fészekalja. *Hanság* 1934. V. 20.

Gelege von *Circus pygargus* (L.)

Phot. Király Iván.

A hamvas rétihéja kb. 2 hetes fiókái a fészekben. *Hanság* 1933. VII. 3.

Etwa 2 Wochen alte Junge von *Circus pygargus* (L.) im Horst.

A folyó évben tüzetesebben figyeltem körzetemben a hamvas rétihéjakat. Érkezésüket ugyan nem tudtam megállapítani, mert abban az időben másfelé voltam elfoglalva, de április 22-én már ott röpködtek a rétségek felett és javában tartott a nász. Ilyenkor ez a héja nála szokatlan magasságokba száll, úgyhogy szabad szemmel alig lehet látni, csak a hím messzecsengő víjogása árulja el hollétüket. Hasonlít ez a körözés ahhoz, mint mikor a táplálkozásra megszállott sirálycsapat újból a magasba köröz, hogy folytassa vándorlását. A nászrepülésben az összes környéken fészkelő párok résztvesznek, mintha egymást akarnák felülmulni a szebbnél-szebb repülési mutatóványokban. Április 29-én ugyanazon nádas felett láttam szálldosni őket, melyben az előző évi fészket a három fiókéval megtaláltam. Fára mászva megfigyeltem beszállásukat és a helyeket jól eltettem emlékezetemben. Május 20-án azután ismét felkerestem azt a tájat, azzal az eltökélt szándékkal, hogy fészkeiket meg kell találnom. Egész napi keresés után a rétnek oly részén, mely ziláltan rövid náddal volt borítva, egymástól mintegy 200 lépésnyi távolságban három fészükre bukkantam. Mindhárom fészek a földön volt, gazdagon nőtt csalán és egyéb aljnövényzet között. A fészkek a talaj mélyedésébe rakott széles sáslevelekből voltak szegényesen hevenyészve. Kettőben 4—4, egyben 5 egyszínű, fehér tojás volt. A tojások lekotlásának időrendjét színezetük mutatta. A legfrissebb hófehér, a korábbiak fokozatosan piszkosabbak voltak. Mindegyiket a tojó kotolta, mely közeledésemet néhány lépésnyire megvárta.

Ezeket a baglyokéhoz nagyon hasonló alakú tojásokat gyűjtémenyemben helyeztem el. A finoman szemcsés, fénytelen meszes héjon belül a kifuvásnál kékeszöld hárttyát találtam, a tojáshej belső fele borsözöldszínű volt. Méreteik:

I. fészkalj: $40 \times 33 : 24 \cdot 25$, $41 \times 33 : 23 \cdot 75$, $42 \times 32 : 24 \cdot 10$, $41 \times 33 : 23 \cdot 80$, II. fészkalj: $42 \times 33 : 25 \cdot 90$, $42 \times 35 : 26 \cdot 40$, $42 \times 34 : 25 \cdot 30$, $42 \times 34 : 25 \cdot 75$, $42 \times 34 : 27 \cdot 30$, III. fészkalj: $40 \cdot 5 \times 33 : 23 \cdot 30$, $42 \times 33 : 23 \cdot 60$, $41 \times 34 : 24 \cdot 40$, $41 \times 34 : 24 \cdot 90$.

Tehát ezek a tojások túlhaladják a Rey-féle átlagméreteket, valamint a Nemzeti Múzeum csallóköz—somorjai fészkaljának átlagméreteit és még legjobban megfelelnek a DOMBROWSZKY által Romániában gyűjtött tojásméreteknek.¹ Ez is bizonyítja, hogy a rétihéjafajok tojásait méretek alapján meghatározni nem lehet.

Lébényi kirándulásomon alkalmam volt meggyőződni arról, hogy a fiókákat a hím is eteti. Egy fényképező-kunyhóból erről a néhány másodpercig tartó jelenetről fényképfelvételt is készítettem. Ugyanitt megfigyeltem, hogy ez a héja könnyen vadászható uhuval is. Néha 3—4 ilyen szépröptű madár is kóválygott a kitömött bagoly körül és egyik fényképem azt a jelenetet rögzíti meg, amint egy tojó lebocsátott lábakkal függöget az uhu felett.

¹ Ezeket a méreteket lásd SCHENK JAKAB idézett munkájában.

Az én körletemben a hamvas rétihéja még egy fészkeről szereztem a nyáron tudomást, melyben három, már jól kitollasodott fióka volt, de arra már kifogytam az időből és nem tudtam őket megkeresni.

Sajnos, az uradalom ezeket a ritkás nádasokat szénakaszáláskor levágatja, és így bizonyára több fészekalj áldozatul esik a kaszásoknak.

DIE WEIHEN DER HANSÁG.

VON IVAN KIRÁLY.

Mit 1 Tafel.

(Mitteilung der Vogelwarte Herzog Paul Esterházy des B. U. O. in der Hanság.)

Alle 4 Weihenarten kommen in der Hanság vor, doch wurden horstend bisher nur Rohr- und Wiesenweihe gefunden. Am zahlreichsten ist im Sommer die Wiesenweihe anzutreffen, die sich wahrscheinlich erst nach Trockenlegung der Hanság dort ansiedelte. Ihr Horsten wurde erst 1930 sicher festgestellt und seither von LADISLAUS STUDINKA eingehend studiert, der darüber auch auf dem diesjährigen Ornithologen-Kongress zu Oxford berichtete. Ich fand einen Horst der Wiesenweihe am 3. VII. 1933 im westlichen Becken der Hanság, im Rohr, mit 3 Jungen. Der Horst stand auf dem Erdboden und war von den etwa 2 Wochen alten Jungen schon ganz niedergetreten. Einige Tage später führte mich L. STUDINKA in der Umgebung von Lébény zu 8 Horsten der Wiesenweihe: 2 Horste mit 3, 4 mit 4, 2 mit 5 Jungen. Letztere waren in den verschiedenen Horsten verschieden alt, von Dunenjungen angefangen bis zu vollständig befiederten Exemplaren alle Übergänge; auch die Geschwister eines Horstes waren nicht gleichen Alters. Am 22. IV. 1934 beobachtete ich ihre Flugspiele in der Hanság, wobei sie sich zu einer Höhe erhoben, dass man sie mit freiem Auge fast nicht mehr sah und nur die weitschallende Stimme der Männchen ihren Platz verriet. Am 20. V. fand ich im schütter stehenden kurzen Rohr, etwa 200 Schritte von einander entfernt, 3 Horste an dem Erdboden zwischen dichtstehenden Nesseln und anderen Bodenpflanzen. Die Horste standen in einer Bodenmulde, die mit Riedgräsern dürrtig ausgekleidet war. 2 Horste enthielten 4, ein Horst 5 Eier. Auf allen 3 Horsten fand ich das Weibchen brütend. Masse der Gelege I—III. im ung. Text. Bei Lébény konnte ich feststellen, dass die Jungen auch vom Männchen gefüttert werden. Die Wiesenweihe ist mit dem Uhu leicht anzulocken, zuweilen umkreisten 3—4 Exemplare die ausgestopfte Eule.